

Hagyomány és modernitás

OKTATÁS A MAGYAR IPARMŰVÉSZETI FŐISKOLA ENGELSZ JÓZSEF VEZETTE ÖTVÖS SZAKJÁN

Engelsz József (Répcelak, 1928. április 27. – Szentendre, 2009. november 8.) ötvösművész munkásságáról számos cikk és két könyv született az elmúlt évtizedekben, viszont a Magyar Iparművészeti Főiskola (ma Moholy-Nagy Művészeti Egyetem) tanáraként, majd az ötvös tanszék vezetőjeként végzett oktatói tevékenységéről eddig kevés szó esett. Pedig két évtizedes tanári pályafutása során szemléletmódjával generációkra volt hatással, több mint száz tanítvány került ki a keze alól.¹

1950-ben az Iparművészeti Főiskola fém főtanszakján kezdte meg tanulmányait, majd ötvöshallgatóként folytatva 1955-ben diplomázott.² Mestere Borsos Miklós szobrászművész volt, akinek szemlélete, tanítási módszere nyilvánvalóan nemcsak művészi fejlődésére hatott, hanem később tanítási elveire is. Engelsz egész életútját az ötvösségnek, ennek a komplex, nehéz, de gyönyörű szakmának szentelte. Nem csak gyakorolta a mesterséget és tanított, társadalmi szerepvállalása is jelentős volt.

Amikor 1968-ban (egyes források szerint 1969-ben) megkezdte főiskolai tanári pályáját,³ a hivatalos művészeti irányvonal még mindig a szocialista realizmus volt. Az 1949 utáni törvényi szabályozás ellehetetlenítette a szakma helyzetét, az ezüst és az arany csak az állam által irányított Állami Pénzverő Nemzeti Vállalat, valamint a Fővárosi Óra- és Ékszeripari Vállalat számára volt elérhető. Így maradt a bronz, a sárga- és vörösréz, az alumínium és a vas az alkotói invenció és mesterségbeli tudás bemutatására.⁴

Évtizedekig az Iparművészeti Főiskola volt az egyetlen intézmény az országban, mely felsőfokú szakági oktatást biztosított. A képzés alapstruktúrája minden szakon azonos volt: kilenc szemeszterből állt, melyből nyolc szemeszter jutott az oktatásra, a kilencedikben a diplomamunkát készítették el a tanulók. Ezekhez nyaranta 4-4 hét

műhelygyakorlat csatlakozott. A tantervben szerepet kaptak a természeti stúdiók és formatanulmányok, környezetesztikai és művészettörténeti ismeretek. A cél az volt, hogy a növendék megismerje a természeti valóság geometriai, statikai, mechanikai, biológiai, pszichológiai törvényszerűségeinek összefüggéseit, így a kor feladatainak megoldására készséget szerezzen.⁵ Az oktatás három alapformáját a művész-tanárok korrektúrái (rajz, tervezés), az elméleti előadások és a műhelygyakorlatok képezték.⁶

Az ötvösség az egyik legkomplexebb művészeti ágazat, így a szak nagyon változatos feladatok elé állította a diákokat. Engelsz József 1988-ig, nyugdíjazásáig volt az ötvös tanszék vezetője. Mellette Pölöskei József 1969 és 1988 között, Kertész Géza pedig 1970-től 1989-ig vett részt az oktatásban tanársegédként, majd adjunktusként.

ENGELSZ József | József ENGELSZ
Fotó: Széll Balogh Mihály

ENGELSZ József: Gyűrűk
József ENGELSZ: Rings
1980-as évek, arany, féldrágakő
Fotó: Széll Balogh Mihály

MAGYAR Éva: Teáskészlet
Éva MAGYAR: Tea service
1985, sárgaréz, aranyozva, üveg,
magasság: 20 cm, 30 cm, 17 cm (balról jobbra)
Fotó: Kollányi Gyula

JÁNOSY Éva: Plasztika (részlet)
Éva JÁNOSY: Sculpture (detail)
1977, sárgaréz, a teljes méret: 70x80 cm
Fotó: Lelkes László

LUGOSSY Mária: Nyakék és karperec
Mária LUGOSSY: Necklace and bracelet
1980-as évek eleje, ezüst, hegyikristály
Fotó: Bohus–Lugossy-hagyaték archívuma

MAGYARCSÁK Mária: Karperec
Mária MAGYARCSÁK: Bracelet
1970 körül
Fotó: MOME-archívum

ENGELSZ József: Árvízi emlékmű, terv
József ENGELSZ: Flood monument, design
1981, vörösréz, magasság: 120 cm

A műhelyt Bíró Endre, Nagy János és Flandera János vezette.⁷ A rajzolás, festés, ábrázoló geometria, betűrajz, tervezés és mintázás nagyon fontos alapja volt a képzésnek.⁸ Engelsz elvárta tanítványaitól, hogy minden fontos ötvöseljárást és szakmai fogást megtanuljanak, illetve a megfelelő anyagismeretre is nagy hangsúlyt helyezett.⁹ A tanmenetet előre meghatározták, de az évfolyam összetételétől, felkészültségétől függően menet közben alakították.¹⁰ A napi munkát a szakoktatók irányították, a diákoknak velük volt közvetlen kapcsolatuk. Engelsz, ahogyan tanársegédjei is, általában hetente egyszer, hétfőnként korrigálta a diákok által készített terveket. Bár erős, határozott egyénisége volt, az ötvös szakon tanulók szabadon dolgozhattak, és bontogathatták szárnyaikat. „Engedett önfeledten játszani minket az iskola laboratóriumi körülményei között, hagyta, hogy megtaláljuk magunkat” – emlékezett vissza Balogh Mihály ötvös iparművész Engelszre és az intézményben töltött időszakokra 2015-ben.¹¹ De azt is elvárta, hogy mindenki szorgalmasan dolgozzon, és időre elkészüljön a kijelölt feladattal. Kertész Géza, Engelsz egykori tanársegédje mindig arra biztatta a fiatalokat, hogy legyenek nyitottak, kreatívak, játékosak, és dolgozzanak szenvedéllyel. Járjanak körül minden témát, készítsenek minél több tervet, rajzot.

A diákoknak adott feladatok évfolyamonként változtak, de azok egymásra voltak építve. Minden félévben új kihívás elé állították a szakra bejutott hallgatókat, akik a különböző tárgytypusok (ötvösszerszámok, használati tárgyak, ékszerek, díjak) elkészítésével egyidejűleg egy-egy ötvöseljárást is elsajátítottak (ötvözést, forrasztást, hegesztést, domborítást, vésést, cizellálást, trébelést, poncolást). Emellett szobrászati feladatok megoldásában is kipróbálhatták magukat. Az építészethez, belsőépítészethez kapcsolódó nagyobb léptékű alkotások létrehozása (fémplasztika, reprezentatív dekoráció, körplasztika, portál, korlát, felirat, oszlopburkolat, fríz, térelválasztó) is tananyag volt.¹² A diplomamunkához sok esetben konkrét helyszínekre tervezték az alkotásokat, tehát a diákok már a főiskolán, a tanulás szakaszában „élő” feladatokon dolgozhattak,¹³ így felkészülhettek azokra a kihívásokra, melyek az intézményből való kikerülésük után várta őket.

Az 1970-es években az egész Iparművészeti Főiskolán érzékelhető volt, hogy a képzőművészet és iparművészet határai egyre inkább elmosódnak, az ötvös szak sem kimondottan csak a hagyományos ötvösségről szólt már, a diplomakiállításokon egyre több plasztikát állítottak ki.¹⁴ Engelsz egész életében azt vallotta, hogy nem hisz a művészeti ágak elválasztásában, az ötvös- és fémművesség egyértelműen rokon a szobrászattal.¹⁵ Gondolkodásmódjára bizonyára egykori mestere, Borsos

Miklós is hatással volt. 1973-ban, az ötvösművészek diplomamunkáinak kiállítása kapcsán írta Dávid Katalin: „A magyar ötvösművészet évek óta keresi az új utat és lehetőséget. [...] Viszonyítva az eddigi évekhez, úgy tetszik, minőségi változashoz vezetett az oktatás. A tanár, Engelsz József irányító munkáját látni az eredményben. Mint egyik vezető egyénisége a modern magyar ötvösművészetnek, tudott új koncepciót kialakítani az induló művészek szemléletében. Már a diplomamunka feladatait is úgy határozta meg, hogy módot adjon a műfaji keretek tágítására: az ötvösség és a szobrászat problémáit kapcsolta össze.”¹⁶

ZÉTÉNYI János egyik munkájával az 1970-es évek elején

János ZÉTÉNYI with a work of his in the early 1970s

Fotó: MOME-archívum

Engelsz József több mint 20 évig tanított az Iparművészeti Főiskolán, 18 évig volt az ötvös tanszék professzora. A szakma alapos ismeretére, a kézműveshagyományok tiszteletére, pontos megmunkálásra, a gondos, szinte mértani alaposra és a szakma fogásaira tanította növendékeit.¹⁷ Nagyon gyakorlatias volt, a kivitelezés minősége fontos volt számára, de a szemléleti fejlődésre is nagy hangsúlyt helyezett. Persze minden művész fejlődése ott kezdődik – vallotta –, hogy az iskolában átrágja magát a stílusokon. Művészileg szárnyalásra, formabiztosságra és játékoságra bízta őket. Támogatta a modern törekvéseket, új megoldásokat, hangoztatta, hogy van modern művészet, és arra építeni lehet. Ennél is fontosabb, hogy elkezdte átformálni a pályát. Ötvösként gondolkodott, mindig az anyagból kiindulva, de egy kicsit elvitte a szakmát a nagyplasztika, a szobrászat felé, ez a szemléletváltás pedig nagyon jót tett az ötvösségnek. A korszak diktálta igényekre rendkívül jól reagált, ő maga is az épületekkel kapcsolatos megbízásokban látta a jövő lehetőségeit.¹⁸ Az 1960-as, különösen az 1970-es évek a nagy építészeti beruházások időszaka volt, de még az 1980-as években is folytatódtak a szállodaépítkezések, a középületek és színházak felújításai, így az ötvösök egyre gyakrabban jutottak megbízáshoz, és váltak a művésztszadalom szinte legfoglalkoztatottabb alkotóivá.¹⁹

Engelsz erős személyiségével, jellegzetes stílusával óhatatlanul is befolyással volt tanítványainak többségére, és bár sokaknak nem volt könnyű ez az út, előbb-utóbb rátaláltak saját formanyelvükre, motívumaikra és az ötvösség azon területére, melyet szívvel-lélekkel művelnek. Közülük kerültek ki a mai korszak mesterei, akik aktívan részt vettek, vesznek ma is az ötvösök szakmai képzésében, többen a művészeti élet meghatározó alakjaivá váltak.

SOMODI Anett

művészettörténész, muzeológus

1. Részkor. *Tisztelet Engelsz Józsefnek, a tanárnak*. Kiállítási katalógus. Iparművészeti Múzeum, Budapest, 1999; illetve Wagner István: *Részkor. Tisztelet Engelsz Józsefnek, a tanárnak*. *Magyar Iparművészet*, 2000/1, 34–40.

2. Dávid Katalin: *Engelsz József*. Budapest, 1972, 13.

3. Dr. Pogány Frigyes (1908–1976) építész, a Magyar Iparművészeti Főiskola főigazgatója hívta meg tanítani az ötvös szakcsoportra. Feledy Balázs: *Engelsz József búcsúztatása, Szentendre, 2009. november 13.* Kézirat.

4. Ötvös Nagy Ferenc: *Ötvösművészet. A kezdetektől napjainkig*. Budapest, 2011, 305.

5. Vadas József: *Iparművész-képzés az új Magyarországon. Valóság*, 1981 (24. évf.), 5. sz., 52.

6. Bundeve-Todorov Ilona: *A Magyar Iparművészeti Főiskola története 1945–1973. Ars Hungarica*, 1979/1, 114.

7. *Részkor...* i. m. (lásd 1. jegyzet).

8. Katona Katalin – ötvösművész, 1970–1975 között a főiskola hallgatója – szóbeli közlése alapján.

9. Katona Katalin és Kálmán László ötvösművészek mindketten kiemelték a velük való beszélgetések során.

10. Kertész Géza ötvösművésznék, Engelsz József egykori tanársegédjének szóbeli közlése alapján.

11. Keppel Márton: *Az út. Beszélgetés Balogh Mihály ötvösművésszel*. *Magyar Iparművészet*, 2015/8, 35.

12. Kertész Géza visszaemlékezése alapján.

13. *Részkor...* i. m. (lásd 1. jegyzet).

14. I. m. (lásd 5. jegyzet).

15. Koczogh Ákos: *Engelsz József*. Budapest, 1980, 43.

16. Dr. Dávid Katalin: *Ötvösök diplomamunkái az Iparművészeti Főiskola kiállításán*. *Magyar Nemzet*, 1973. február 17., 4.

17. (fekete): *Tisztelet a mestereknek. Ötvöskiállítás az Iparművészeti Múzeumban*. *Magyar Nemzet*, 2000. január 5., 11.

18. Koczogh Ákos: *Beszélgetés Engelsz Józseffel mai ötvösművészetünkről*. *Művészet*, 1969. augusztus (X. évf. 8. sz.), 37–38.

19. Simonffy Szilvia: *Fémbevágó. Magyar ötvösművészet az ezredfordulón*. *Art Limes*, 2012/2, 73.

A cikk *A hazai ötvösművészet felsőfokú oktatásának története 1945-től napjainkig* című, a XII. Ötvösművészeti Biennáléhoz kapcsolódóan a Klebelsberg Kultúrkúriában 2019. október 3-án rendezett konferencia kiadványában (szerk. Katona Katalin, 2019) megjelent tanulmány átdolgozott, rövidített változata.

A képanyag archív fotóit Csipes Antal bocsátotta rendelkezésünkre.